

Rosalía en Camiño

**DIÁLOGOS
LITERARIOS
MULTILINGÜES
2021**

CASA DE ROSALÍA

CINCUENTA ANIVERSARIO 50

Edita:

Fundación Rosalía de Castro

Patrocinan:

- **S. A. de Xestión Plan Xacobeo**

Imprime: Gráficas Lasa (Padrón)

Dep.Legal: C 1062-2021

ISBN: 978-84-87668-51-7

Rosalía en camino

DIÁLOGOS LITERARIOS MULTILINGÜES - 2021

Introducción

Anxo Angueira
**Presidente da Fundación
Rosalía de Castro**

Rosalía en Camiño 2021

Roubounos 2020 a segunda edición do Rosalía en Camiño, pero estou por dicir que esta do 2021 recolle tódolas ansias acumuladas en dous anos. E, así, continuamos coa idea de elaborar un proxecto con novas actividades a partir do remuíño xerado no mundo da cultura en Galicia coa celebración do Xacobeo 2021-2022, pero tamén, se fose posible, coa idea de permanencia no tempo.

Tamén seguimos coas mesmas liñas fundamentais, que son as que teñen por obxectivo promover a dimensión internacional da lingua e da cultura galega a través da figura de Rosalía de Castro e dos seus vínculos co Camiño de Santiago.

Este ano temos a fortuna de ter como coordinadora a Chus Pato, que pertence á Comisión Executiva da Fundación, e que é unha poeta de recoñecido prestixio a nivel galego e a nivel internacional. Grazas a ela xúntanse nesta edición un ramo diverso e desde logo ben interesante e tamén representativo do que é a poesía galega e a poesía peninsular do noso tempo. Anna Gas, poeta en catalán, Antón Blanco, Alba Cid, Berta Piñán, poeta en asturiano, Genaro da Silva, José Rui, poeta en portugués, Luz Pichel, poeta en castelán e galego, e Tere Irastortza, poeta en éuscaro, amosan aquí unha pequena escolma da seu traballo literario e ofrécenos tamén uns textos inéditos do seu diálogo con Rosalía de Castro.

E diálogo é precisamente o que queremos transmitir neste proxecto. Diálogo e comunicación en diferentes linguas e entre diferentes culturas, poetas e xeracións a partir de dous referentes de dimensión universal como son Rosalía de Castro e o Camiño de Santiago.

Os espazos escollidos este ano fan fincapé en Padrón e Compostela, loxicamente, pero tamén en Iria, en Bonaval e mesmo nas Torres de Oeste. Son espazos rosalianos e xacobeos que moitos dos poetas descubrirán, ó tempo que nós descubriremos a palabra diversa e plurilingüe que nos traen. O libro, pois, que tes entre as mans quere deixar constancia deste diálogo e deste encontro, tanto en papel como na súa versión electrónica, para que poida ser lido en calquera parte do mundo e poida tamén ser material didáctico nos centros de ensino.

7

Grazas ó Xacobeo 21 porque nos apadriña, a Chus Pato polo seu labor de coordinación e especialmente a este colectivo que afianza un proxecto no que intentamos seguir no camiño da pluralidade e do enriquecemento mutuo a través da creación poética á beira de Rosalía.

O referente chamado Rosalía de Castro

Román Rodríguez González

**Conselleiro de Cultura,
Educación e Universidade**

O referente chamado Rosalía de Castro

Nas ciencias experimentais adóitase botar man dun aforismo atribuído a Isaac Newton para destacar a condición acumulativa e colaborativa da actividade científica. Dise que calquera avance ou descubrimento que alguén consegue foi grazas a que se alzou «sobre os ombreiros de xigantes», metáfora transparente e hiperbólica coa que se alude ás achegas que, no pasado, fixeron outras persoas, alicerce sobre o que se erixe todo novo coñecemento.

10

O ámbito literario non carece dun aforismo propio de idéntico significado, malia a natureza solitaria do acto de escribir, que pode conducir á falsa ilusión, compartida por algúns escritores e escritoras, de estaren creando *ex novo* e *ex nihilo*, contradicindo ao sabio Anicio Boecio. Neste caso é máis común a crenza de que toda escrita se realiza sempre «sobre palimpsestos», o que obriga a admitir a evidencia da existencia dunha tradición e dunhas iconas referenciais que resulta imposible eludir e que inflúen consciente ou inconscientemente, por moito que se consideren borradas, en quen ten por oficio ou por afección crear edificios empregando as palabras como materia.

Na tradición literaria galega contemporánea Rosalía de Castro é o referente, o palimpsesto, agora sen que a metáfora precise de apostilas ou adxectivacións que a acouten nuns innecesarios límites semánticos. A obra de Rosalía de Castro

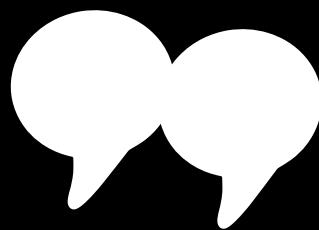
foi, no último século e medio, acicate e alento de vocacións literarias, inspiración para o sopro creador e mais modelo a seguir na súa aventura lírica para todo poeta de Galicia. Asistiron a esta cita tamén non poucos autores e autoras foráneos, entre quen hai abundantes exemplos de alofonía, como o protagonizado polo andaluz Federico García Lorca nos tan celebrados Seis poemas galegos.

Que o referente chamado Rosalía de Castro permanece en vigor e conserva a vitalidade de sempre está fóra de toda dúbida, como o demostra este libro no que oito persoas de xeracións, raíces literarias e procedencias culturais e lingüísticas diferentes se congregan, para dialogaren poeticamente con ela, cando transcorreron 136 anos desde aquel 15 de xullo de 1885 en que faleceu en Padrón. Esta feliz conmemoración libresca bota man ademais doutro recurso que nos traslada ás orixes mesmas da lírica galega, a que botou a andar, na Idade Media, con composicións como o descort plurilingüe no que o seu autor, o trovador occitano Raimbaut de Vaqueiras, facía uso dos idiomas provenzal, italiano, francés, gascón e galego, encerrando, deste xeito, en 50 versos e oito coblas todo un edificio cultural que, malia se expresar en múltiples linguas, tiña unha cerna común que axudara a construír o Camiño de Santiago desde o século VIII.

11

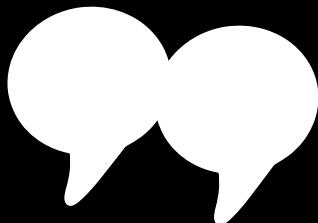
Así, pois, non pudo máis que saudar efusivamente a saída á luz de *Rosalía en camiño. Diálogos literarios multilingües 2021*, así como darlle as grazas ás e aos poetas que participan neste ameno diálogo poético con Rosalía de Castro, atendendo á chamada da Fundación que leva o seu nome e a honra coa edición deste libro.

Diálogos

Anna Gas Serra

Barcelona, 1996. É graduada en Estudos Literarios pola Universitat de Barcelona e actualmente cursa Psicoloxía na mesma. O «Premi de poesía Joan Duch per a joves escriptors» supón a publicación do seu primeiro poemario, *Crossa d'aigua* (Editorial Fonoll, 2017). En 2020 foi galardoada co «Premi Josep Maria Llompart de poesía Cavall Verd» por *Llengua d'àntrax* (Edicions del Buc, 2019). Dende 2018, participou en diversas antoloxías poéticas e foi traducida ao castelán, inglés, italiano e galego. Recentemente gañou o «Premi Mercè Rodoreda de contes i narracions», polo libro *El pèndol*, publicando así, en Edicions Proa (2021), o seu primeiro libro como narradora.

Eu levo unha pena
gardada no peito;
eu lévoa, e non sabe
ninguén por que a levo.
Orelas vizosas
do Miño sereno,
onde o paxariño
ten o seu espello,
i antre as margaridas
pacen os cordeiros,
vós soias sabedes
o meu sentimento.
Cabo dunha pena
onde mana un rego,
á sombra dun pino
manso e xigantesco
que soberbo brama
cando o move o vento,
coma nun sepulcro
dorme o meu sacreto.
Mais anque alí dorme
vive en min desperto.
Eu levo unha pena
gardada no peito,
tamaña, tamaña,
bon Dios, que n'a rexo.
¡Quén me dera, orelas
do Miño sereno,
ser un daqués cómaros
que en vós tén asento!
Sin medo e sin penas,
de vran e de inverno,
un sigro tras doutro
morara onde eu quero...,
ca veiga por paso,
co espazo por teito.

Poema escollido por Anna
Gas para o diálogo.

"Dor alleo n'émeu dor"
en "As viudas dos vivos
e as viudas dos mortos".
Follas Novas, 1880

Poema de Anna Gas
para o diálogo

Al marge del passatge hi ha una alzina
d'arrels antigues que ens feia, tenaç,
d'arca i far destre molt abans que al cos
se m'elevessin corbes i en pogués
tocar la branca amb el braç allargat,
molt abans que en pintessis tu l'escorça
o els fruits, que l'imitessis en vinclar-te
com si així el vent et guíés també a tu.
Ni la destral ni l'incendi sotmeten
l'arbre que ens sobreui i que endins serva
com s'alça el temps contra el nostre fracàs
d'anomenar-lo quan en fem mirall.

Només l'arbre ens sabrà quan ens trobem
sota l'ombra madura de la copa
on, freq a freq, ens cruixirem alhora
cedint al so marró d'aquella fulla
que un dia excepcional es deixa caure
i reverbera en el nostre transcórrer,
endins la saba, perseguint el cel.

Á marxe da pasaxe hai unha aciñeira
de raíces antigas que nos facía, tenaz,
de arca e faro destro moito antes de que no corpo
se me elevasen curvas e puidese
tocar a galla co brazo estirado,
moito antes de que pintases ti a cortiza
ou os froitos, que a imitases vencellándote
como se así o vento te guiasse tamén a ti.
Nin o machado nin o incendio someten
a árbore que nos sobrevive e que dentro garda
cómo se alza o tempo contra o noso fracaso
de nomealo cando o facemos espello.

19

Só a árbore nos saberá cando nos atopemos
baixo a sombra madura da copa
onde, freta a freta, nos renxemos á vez
cedendo ao son marrón daquela folla
que un día excepcional se deixa caer
e reverbera no noso transcorrer,
dentro da resina, perseguido o ceo.

Traducido por
Antón Blanco Casás

SIS POEMES DE *LLENGUA D'ÀNTRAX*

54

un clau en treu un altre fins que
es rovella i t'oxida
la carn. he temptat
la fermesa d'una pell
glaçada amb el recer que cercava
d'ardor aquesta mà.
obligada a estimar en un sorramoll,
les brunes llàgrimes
del desfici corrompen la sang
d'una galta innocent
en veure desfer-se,
del llaç inoportú dels dits,
traïdora, la mà de gel que no
et sosté mai dreta.
20 s'esmuny enllà,
i ara és la meva que
vítrica es desmembra.

55

no hauries de temptar-te
amb el verí fins
al dia de la teva mort.
ha deixat una taca violeta
que ofusca la lletra maleïda
del teu cos esborrallat.
on és l'espai? quan és el temps?
hi tens l'accés denegat retolat
al cor fregit salpebrat al punt
que has perdut en la cerca.
com fumerol de festa et raja
el buit entre els dits.
cap vers no ho comprèn.
i que així sigui.

SEIS POEMAS DE *LINGUA DE ÁNTRAX*

54

un cravo quita outro ata que
se enferruxa e che oxida
a carne. tentei
a firmeza dunha pel
xeada co abeiro que buscaba
de ardor esta man.
obrigada a querer nunha lameira,
as morenas bágoas
do desengano corrompen o sangue
dunha meixela inocente
ao verse desfacer,
do lazo inoportuno dos dedos,
traidora, a man do xel que non
che sostén a man dereita.
escorrega alá,
e agora é a miña que
vítreo se desmembra.

Traducido por
Antón Blanco Casás

21

55

non terías que tentar
o veneno ata
o día da túa morte.
deixou unha mancha violeta
que ofusca a letra maldicida
do teu corpo emborrallado.
onde está o espazo? cando é o tempo?
tes o acceso denegado rotulado
no corazón fritido salpresado ao punto
que perdiches na busca.
como fumeira de festa abróllache
do baleiro entre os dedos.
non comprende ningún verso.
e que así sexa.

2

el desig cega
la catàstrofe rere el gest
i les paraules fan la resta.
t'ensenyaré cadascuna de
les runes que sedimento
sota els plecs i admiraràs
el meu jardí astènic.
allà on jo volia un panteó
vaig construir un panòptic
amb ell al centre, amo
de la traïdora llum
que sotmet al seu
ull de jutge intransigent
cada pas que desfaig.

22

58

sospesa la balança
amb el refús al plat dret
i l'afirmació a l'esquerre.
a la dreta, cent quilos
de palla o quinze de plom
vencen les quatre pedres
diminutes de l'esquerra.
frega't la vista amb peròxid
d'hidrogen i torna a mirar.
a l'esquerra, tres robins
i un safir diamantí vencen
la basta matèria inflamable
de la dreta anèmica.
l'error es troba a fer pesar
més la balança polsosa
que la bellesa infiltrada
pel cristal·lí que liba.

2

o desexo cega
a catástrofe tras o xesto
e as palabras fan o demais.
ensinareiche cada unha das
ruínas que sedimento
baixo os pregos e admirarás
o meu xardín asténico.
alá onde eu quería un panteón
construín un panóptico
con el no centro, amo
da traidora luz
que somete ao seu
ollo de xuíz intransixente
cada paso que desfago.

58

suspendida a balanza
co rexeitamento no prato derecho
e a afirmación no esquierdo.
á dereita, cen quilos
de palla ou quince de chumbo
vencen as catro pedras
diminutas da esquerda.
frégate a vista con peróxido
de hidróxeno e volve mirar.
á esquerda, tres rubís
e un zafiro diamantino vencen
a vasta materia inflamable
da dereita anémica.
o erro atópase ao facer pesar
máis a balanza poeirenta
que a beleza infiltrada
polo cristalino que liba.

23

65

a la cara ombriva d'un turó
es recobria el cos de gris
un individu esbadocat.
fou sotmès a altes
pressions i temperatures
però no s'arribà a desfer.
els químics d'una cama
el tornaren pissarra, un braç
esdevingué marbre tacat
i lentament, amb un ritme
llagrimós, es fongué amb
la natura que ens separa.
i es digué: encara sóc humà.

24

67

els estris de l'atzar deixen petjada
en l'orifici còncau del comiat.
heu jugat a inflar paraules
barrocament buides i ara
no sabeu què fer amb tants
mesquins punts finals.
havieu d'imitar la decència
de l'últim batec del cor
al cos i, en canvi, us creixen
corbs sota les unges.
heu després el pacte amb l'honradesa.
el verb botxí no perdona quan
el temps s'enderroca cap endavant.

65

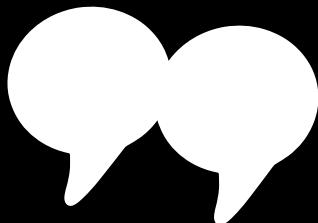
na aba umbría dun oueiro
recubríase o corpo de gris
un individuo aberto.
foi sometido a altas
presións e temperaturas
pero non chegou a desfacerse.
os químicos dunha perna
virárono louza, un brazo
converteuse en mármore manchado
e lentamente, cun ritmo
lacrimoso, fundiuse coa
natureza que nos separa.
e díxose: áinda son humano.

25

67

as ferramentas do azar deixan pegada
no orificio cóncavo do adeus.
xogastes a inflar palabras
barrocamente baleiras e agora
non sabedes que facer con tantos
mesquiños puntos finais.
Tiñades que imitar a decencia
do derradeiro latexo do corazón
no corpo e, en cambio, médranos
corvos baixo as uñas.
desaprendestes o pacto coa honradez.
o verbo verdugo non perdoa cando
o tempo se derruba cara a adiante.

Antón Blanco Casás

Vilagarcía de Arousa, 1996. Estudou Lingua e Literatura Galegas na Universidade de Santiago de Compostela e especializouse en Teoría da Literatura e Literatura Comparada na Universidade de Barcelona, onde actualmente traballa como lector de galego. Publicou os poemarios *A oseira* (2016), libro que abría a colección da editorial Chan da Pólvora, *Tres estudos para un poema da cidade* (Galaxia, 2018) e *Voz do arqueiro* (Chan da Pólvora, 2020). Con este último libro gañou en 2019 o Premio de Poesía Eusebio Lorenzo Baleirón. No eido da ensaística publicou en 2020 o *Ensaio sobre o poema e o mar da morte* en Euseino?

*Eu ben vin estar o moucho
enriba daquel penedo.
¡Non che teño medo, moucho;
moucho, non che teño medo!*

I

Unha noite, noite negra
como os pesares que eu teño,
noite filla das sombrisas
alas que estenden os medos;
hora en que cantan os galos,
hora en que xemen os ventos;
en que as meigas bailan, bailan,
xuntas co demo pirmeiro,
arrincando verdes robres,
portas e tellas fendendo,
todas de branco vestidas,
tendido-los brancos pelos
contra quen os cans oubelan
agoirando triste enterro;
cando relumbrar se miran
entre os toxales espesos,
cal encendidas candeas
ollos de lobo famento;
e os ramallaxes dos montes
entre sí murmuxan quedos,
e as follas secas que espallan
os aires da noite inquietos,
en remuíños se xuntan
con longo estremecemento,
indo camiño da igrexa,
soia cos meus pensamentos,
cabو da fonte da Virxe,
pretiño do cimeterio,
dempóis de sentir un sopro
que me deixou sin alento,
*eu ben vin estar o moucho
enriba daquel penedo.*

Poema escollido
por Antón Blanco
para o diálogo.

Poema 16.
Cantares gallegos, 1863

II

Arrepuiñadas todas
as carnes se me puñeron,
e os cabelos no curuto
fórонse erguendo direitos;
gotas de sudor corrían
a fío polo meu peito,
e trembaba como tremban
as augas cando fai vento,
na pía da fonte nova,
que sempre está revertendo.
Aquel moucho alí ficando,
cal si fose o mesmo demo,
fito a fito me miraba
cos seus ollos rapiñeiros,
que coidéi que me roubaban
non más que de lonxe velos.
De lume me paresían
e que me queimaron penso;
penso que eran tizós roxos
da fogueira dos infernos,
que polas niñas me entraron
hastra o corazón dereitos.
En el remorsos había
de amoriños pecadentos...
¡Ai, que ten deses amores,
non pode achar bon sosiego!

Chovía si Dios ten augua,
ventaba en todo-los ventos,
e ensarrapicada toda
a camiñar non me atrevo;
que o moucho, fita que fita,
me aspera naquel penedo;
mais acordéime da Virxe
que sempre conmigo levo;
résolle un Ave-María,
e cobrando novo alento,
como os páxaros do mare,
nadando paso o regueiro,
corro a enriba do valado,
brinco en baixo do portelo,
e dende alí berro estonces
con cantas forzas eu teño:
¡Non che teño medo, moucho;
moucho, non che teño medo!

**ENCONTRO CO MOUCHO CANDA A LAURA
CALVO E JACQUES DERRIDA, LOGO DE ROSALÍA**

The owls are not what they seem

Eu ver non vin unha
estrada de xabre no leito
dun río
nin tal noite, pero
coma vós, no coche, anos
despois, no mesmo leito si vin,
vístesme, a ruta
acoutada polas luces longas,
o moucho no *sterrato* cazando un escáncer.

30

O paxaro voaba do leste e viraba o pescozo cara á
nave, mostrando o seu perfil.
Na detención fráxil puidestes pasar
trescentos anos ou más.

Eu, coma vós, lin o poema e paseino
polo corazón, coma unha ínsua afiada na braña:

I

Fumos conscientes da brevidade secular,
da retirada.

O rezó,
a porta do coche abrindo
e a certa desbandada do moucho.

O escáncer ferido de morte coma ruína.

II

Do corazón polo que pasamos a imaxe:

Un querería gardar o moucho
nun ventre de sangue,
no privilexio da memoria máis alá do que se
pode contar,
máis alá da cifra.

Do moucho lémbrase unha forza prehistórica.
O seu encontro parte o tempo coma un tifón,
en espiral,
concéntrico,
detido sobre a prea.
A visión dura o tempo que tardamos en saber,
o motor en ralentí.

31

A Rosalía unha
voz anónima escríbelle un poema.
Ela escríbevos a vós e vós a min.
Adresse, sentido en frecha.
Atopo o poema nos
aiguamolls canda ao aeroporto.
O mesmo, despedido da letra
e da man que borra e escribe, é dun
silencio moito anterior á decisión de calardes.

Rosalía, Derrida e Laura Calvo atopan un moucho,
que non é o mesmo moucho, pero tamén,
e déixanme o corazón. Déixanme
o seu corpo indiscernible da letra,
da escritura que antecede o pensamento.

(*Unha imaxe non representa, performa*).

O animal non reclama letra ningunha e pode voar:
“Non saímos
do camiño, non escindas a dirección
do encontro, consérvame aquí”.

32

Non o chamastes así, poema.
Non lle destes nome e eu recibo tal carta de xeito simultáneo,
colándose na fenda desa cancelación.

Eu non vin, pero teño medo do moucho,
das ás e a ruína do escáncer no carreiro.
Un pavor insoportable pola primeira marcha,
por abrir a porta.

SEIS POEMAS DE *VOZ DO ARQUEIRO* (2020),
CHAN DA PÓLVORA

ELA, O ARQUEIRO, ERA UN RÍO
un corpo ela
era excrecencia talvez
o Ulla
talvez
baixando as montañas.

Ela era un nome,
chamada e non dita.
E así ensaio: rosa,
conca do río,
gramática do río.

33

En dous tempos a voz desúñese
do que pensa.
Como precipitando o mineral
do disolvente. Como o rosa a abandonar
o granito;
ela desatópase no seu falar de auga,
chamando por este cavorco.

E nese tempo chora de necesidade:

Neste humor salino
-
coma metais
-
lígase a frecha á illa
-
a lacrimal vai á praia do corazón.

MURMURA. Niso vai
o pé do seteiro,
xerminándolle os pasos no
campo que cruza.

Murmura (que non di,
por insuficiencia).
A caverna da boca,
nin grito,
nin auga, *mot*
muttum,
que di, ela, o seteiro,
pola inmensidade do que se lle avén.

Murmura
do morrer
sen intervención da morte.

SOBRE O ROSTRO PÓUSANSELLE FALOPAS DE SOMBRA,
ou letras
ou átomos de voz.
Como así fóra do idioma está
este seu corpo denso,
con boca e abismos que nela se torcen.

35

Chamádelle arqueiro,
porque lanza a súa frecha,
mortal.

LIED

A vista comeza coa criatura asomada
á orixe,
ao pé do mar,
quizais coas costas crebadas polo tempo
e unha canción na boca que modula xélida.

36 Canta xeos; pide quen o mirar
no puro interior dos ollos
e lle soldar co seu sangue as vértebras.

Canta icebergs e ten
a ollada fixa nos cascallos
de Halicarnaso atlántica,
no canto xémeo da fremosa que non chega.

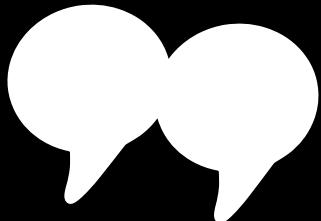
Por ante un espesor tal,
a gorxa fica selada.

PEDRA MASTÍGALLE OS ÓSOS
á velocidade da historia.
Traga o espesor das súas augas.

37

No dolmen, sen ventás,
depósitos de luz.

Alba Cid

Ourense, 1989. É poeta e investigadora. *Atlas* (Galaxia, 2019), o seu primeiro poemario, foi galardoado co Premio Nacional de Poesía Nova Miguel Hernández 2020 que concede o Ministerio de Cultura.

Os seus poemas tradúcironse ao castelán, grego, inglés e portugués, e foron incluídos en antoloxías, revistas e webs coma *Asymptote*, *Enfermaria 6*, *Kenyon Review*, *Oculta Lit*, *Poem-a-Day* ou *The Offing*. Forma parte do consello editorial de *Dorna*, colabora na Radio Galega, fotografa e ilustra ocasionalmente. Encargouse durante dous cursos do John Rutherford Centre for Galician Studies da Universidade de Oxford.

[instagram.com/ollobasilisco/](https://www.instagram.com/ollobasilisco/)

Diredes d'estos versos, y é verdade,
Que tén estrana insólita armonía,
Que n'elas as ideas brilan pálidas

Cal errantes muxicas
Qu'estalan por instantes
Que desparecen xiña,
Que s'asomellan á parruma incerta
Que voltxea n'o fondo d'as curtiñas,
Y ó susurro monótono d'os pinos
D'a veira-mar bravía.

40

Eu direivos tan sô, qu'os meus cantares
Asi sân en confuso d'alma miña,
Como sai d'as profundas carballeiras
Ô comezar d'o dia,
Romor que non se sabe
S'é rebuldar d'as brisas,
Si son beixos d'as frores,
S'agrestes, misteiroosas armonías
Que n'este mundo triste
O camiño d'o ceu buscan perdidas.

Poema escollido
por Alba Cid
para o diálogo.

Vaguedás, poema IV.
Follas Novas, 1880

*Diredes d'estos versos, y é verdade,
que co mel comparten unha insólita harmonía,
que neles as ideas, coma touros alados, persisten e atoutiñan.*

Que en exame escrituran os camiños do pole,
que buscando un panal, atravesan o ceo
cal errantes muxicas.

(Que levo a palabra “parruma” da feluxe
ás campías, e así vou prendendo as ideas
nunha néboa baixa, nunha algarabía sufí,
para que xiren en espiral eterna no linde das cortiñas.)

Eu direivos tan só, qu'os meus cantares 41
estiñan e rebordan a fonte das fontes, que coma
apicultores do Nepal dependurran, cantil abaixo,
corpo e varas, arriscan; e ao cabo non se sabe
se mutan en bosque pendurando dun bosque,
se é encontro amoroso ou tirada de dados.
Vedes?

Agrestes, as ideas abandonan as meirandes colmeas do planeta.
Velaquí canto pode convocar un libro:
os camiños do pole, subterráneas correntes,
alaridos.

INSTRUCCIÓN PARA ARROLAR O CANÓN DO SIL

1

(unha persoa colle a criatura polos brazos e outra polos pés
e balancéase cara aos lados mentres se recita)

antes de discorrer o río, crebáronse as placas.

a miles de quilómetros, doutras quebras naceron
as montañas amarelas de Li Po e os bosques pétreos de Siberia.

logo apareceu a auga,
buscando, coma as raíces, as fracturas.

42

2

(recítase facendo énfase nos movementos descritos. subindo
e baixando cos dedos polos brazos ou pola barriga do pequeno)

a néboa dos vales fluviais é diferente. crin que o sabías.
a néboa, nos vales fluviais, suspende os outonos e a resposta das campás.
peta a feito á porta das casas,
e baixo o seu influxo, os homes-teixo descenden ás marxes do río
e constrúen escaleiras de Xacob para cultivar as vides.

se a flor da tarde cae aberta
as fillas dos homes entran no río. fan o morto nas beiras,
xogan a contar socalcos coa mirada ata que se trabucan; rin forte.

mira como brilla a lúa onda os pés delas,
tinguíndose mención
mentres crecen.

3

(tócanse os dedos do bebé e vanse escondendo conforme enumeramos cousas.
así ata escondeles todos)

o río non arrastra nada que non sexa ouro,
auga bautismal e amigos. o río arrastra os reflexos de toda unha lexión romana
consagrada á trepanación dun monte. o río arrastra os extremos dos cigarros do
[meu avó
consagrado á trepanación dun monte. tardei anos en decatarme do paralelismo:
o pai de papá construía túneles
mentres lle nacía outro fillo.

non era abril,
enxendrando lilas da terra morta.

43

4

(ao rematar o recitado, tras repetilo varias veces,
faise coma quen lanza o neno ó aire)

igual que se desvía o leito do río
para buscar ouro no leito primixenio

desvíanse os dedos que descobren a ferida
para curala. e
arrolín, arrolán.
arrolín,
arrolán.

HISTORIA APÓCRIFA DO DESCUBRIMENTO DAS MIGRACIÓN OS OU O SACRIFICIO DAS PFEILSTÖRCHEN

eu, que levo garzas simetricamente opostas sobre o peito,
xurei ante os cinco emperadores que o equilibrio non existía,
que se as garzas sostiñan os ríos
de toda a porcelana chinesa era
tan só
por un mecanismo de bloqueo na articulación.

premiáronme por arriscar todo na defensa.
uns anos despois escribinche. dicía:

44

Rostock, seis de xullo,
que atroz interromperte; verás,
necesito que entendas a utilidade de certo tipo de feridas.
estou rematando un ensaio
sobre as explicacións pre-modernas da migración das aves,
e as especies tratadas, desde Aristóteles, como viaxeiras á lúa
ou mariñeiras que raramente volven.

estudei incluso un panfleto de 1703
que defende a comuñón das andoriñas,
a súa reunión en pantanos
e a coreografía que respectan para pousarse nos xuncos
até afundilos.
invernan baixo as augas, na calma hipnótica dos lameiros,
e por isoemerxen tan klein mollado en primavera.

*pero en 1822 (adxuntei coidadosamente a fotografía),
unha frecha atravesa o pescozo dunha cegoña en África central
e a ave emprende o voo cargado coa arma e coa ferida.
cando chega a Alemaña, alguén identifica a orixe do proxectil
e confirma, así, unha hipótese científica.*

pouco máis lembro da carta, salvo:
*a partes iguais se distribúe a dor e a luz,
e ao final, a lixeireza existe porque existiu o exceso.
sendo o tempo das migracións (concluía)
permíteme evitar a fórmula de despedida,*

*Atlántico por medio,
ondean coas correntes todas as anemones.*

UNHA COLUMNA ASMAT

Para Fran

Forms, flames, and the flakes of flames
Wallace Stevens, "Nomad Exquisite"

1

intuír o bosque na dispersión das sementes.

2

*ante a memoria que superpón os acontecimentos,
propoño erixir unha columna de palabras.
pero para que serve unha columna?*, preguntaron;
para recibir as cargas das extremidades e a bóveda celeste
para protexer o trenzado dos nervios, espiña abaixo
ou relatar en espiral infinita as campañas de guerra de Traxano

46

unha columna serve, entre os asmat, para conmemorar
[o que marcha.

3

Papúa Occidental, Costa Sur:

os asmat chámense a si mesmos *nós, a xente das árbores*,
habitán un ecosistema de transición entre o terrestre e o mariño,
son excepcionais no traballo da madeira
e desde que o fillo dun gobernador neoirquino desapareceu
entre eles, teñen unha fama nefasta como cazadores de cabezas.

4

apenas madeira e pigmentos
cada columna bis é tallada dunha única peza de mangleiro
e elévase seis, sete metros.

no interior da madeira
o escultor pode ver a memoria das mareas,
cristais de sal que coagulan até formar rostros.

47

a noite —músculo e pelaxe— sobre eles,
arrincan a cortiza,
e o material vólvese, coma o pescozo das anduriñas, vermello.

5

aquí, erixir unha homenaxe quere dicir inverter unha árbore
de modo que unha das súas raíces se converte en ave do paraíso,
[filigrana, parapente,
o perfil evasé dunha cala,
dada a volta, a raíz exhibe o mundo ecoante dos que foron
e canto estivo embaixo, pode agora
soster unha onza de ceo.

na base do mastro escúlpese unha canoa
unha embarcación lixeira cuxo estremo se introduce na terra.

cando a ceremonia remata, a columna é transportada aos campos
[de palmeira sagú,
—que equivale a dicir aos campos de trigo ou cebada—
e alí se descompón, para que o poder dos representados
infusione
calmamente
no futuro alimento.

48

París, maio de 2017

—na memoria, o París de maio de 2015,
as imaxes de pozos xeométricos ao deixar atrás Vagator e Anjuna,
as tardes na Provenza ou nos lameiros de Whitman,
o beliscar a pel das mans na India,

a certeza de que tamén os peixes, por algúñ motivo,
fan xiros na auga para reflectir en lampos a luz do outro mundo—

ENSAIOS OU AS FLORES DE OKRA ABRIRON E PECHARON
DURANTE A ECLIPSE

(...)

49

14. En 1929, Walter Benjamin describe o traballo de Karl Blossfeldt como “unha enteira, insospeitada horda de analogías e formas na existencia das plantas”. *Vid. “News about Flowers”*, do ano citado.

15. “Horda”, escribe (que é escribir fragor, tumulto de batalla), sen saber que ascende a 6000 o conxunto de fotografías de plantas tomadas entre 1890 e a súa morte, en 1932.

16. Era botánica a inspiración das columnas dóricas? Das coroas romanas? Dos coros góticos?

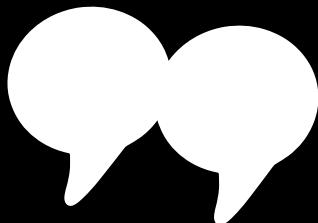
17. Cando dis inspiración, que queres dicir realmente?

18. Latexa, nas palabras de Karl, unha certa ansia de restitución, a revelación constante de afinidades electivas entre as formas artísticas e as naturais, algo case etimolóxico,

19. suave como a palabra “bálsamo”, que cruza o río Xordán, nos vales de Siria, e unxe os labios e os corpos.

(...)

Genaro da Silva Méndez

Mourente, 1980. Entomólogo e poeta, doutor en biodiversidade e ecosistemas, traballa en proxectos de ecoloxía e conservación.

Publicou os libros *Mudanzas* (2008. Premio de poesía da Universidade de Zaragoza 2006), *Lahdnets* (2018), *Flor Negra* (2018) e en 2021 sae do prelo *O pintor cego*. Textos seus foron incluídos en diversas publicacións, como varios libros colectivos co gallo de ser galardoado nos premios de poesía da Universidade de Vigo (2014, 2016 e 2017), ou *Mixtapes 2* (2019), así como colaboracións en revistas como Dorna, Xistral ou o dossier Volt - *O corpo como Arquivo* (2020).

En 2015 editouse o libro-catálogo *Esguello*, con poemas seus e cadros de Carolina Munáiz. Ten colaborado con outros artistas, como a obra colectiva *Artefactos* (2005), o proxecto poético-sonoro *Conversacións con oOgro* (2006), ou a peza Imst, co compositor Juan Lois, estreada en 2008.

É editor e tradutor na revista tr3sreinos.com.

(**follas_novas_XIII**)

Xoga nos piñeiro o esquío,
saltarica de ponla en ponla.
Remexe entra carolas e a frouma,
retorna para a súa toca.
Que é un esquío? pregúntoche a ti agora de novo.
Ólloo feliz, silandeiro, se el para min olla.

Pero esa ledicia repousa nos ollos de quen espreita,
pero hai un medo non albiscado que só agora se apresta:
negrura sede no animal que se arreda.

53

E así os teus versos escuros,
lonxe temor de mudanzas,
que dende ese fondo cego
para nós se levantan.

E nese tránsito transido de espanto,
neste transo tisnado de sombras,
afundan tremores nun canto
que no esquío soñándome afoga.

SOMBRA

A silueta encerra a sombra para
definir a sombra engaiolada para
atribuír a esa sombra a forma da silueta
que nós propios pintamos:
tentativa de satisfacer a necesidade de semellanza:
acometer ao outro dentro do espello
procurar o posíbel esquecendo o real

***

Camiño cara ti para encontrarme
invéntote á miña espera desmemoriada
e mar

54

camiño cara min escavando o oco
o meu reflexo na burbulla na inminencia do tacto

***

Inventamos o outro
para sobrevivirmonos

así a túa traizón escribíase xa en pés
que camiñan leito seco
e papeis queimados

Coxia

Pregúntasme por que unha flor negra:

dicías agardarme

"tras da porta chea de flores, de *Linaria* e *Aquilegia* e *Consolida*
[e *Leucojum* e *Delphinium*]"

Pero era falsa esa gorida de esqueletos redivivos,
dos meus medos en barricadas
e de flores negras

***

Pregúntasme porque os lobos e as quenllas:

hai un soño recorrente sobre isto:

estou no fondo do mar

hai unha masa deforme, unha materia estraña non moi lonxe.

Trato de mergullarme até ela porque dalgún xeito sei que ese é
[o meu corpo.

55

E alí están a bloquearme o paso as quenllas.

As veces é outra cousa esa materia:

a miña irmá, ou todos os animais que asasinei:

Das quenllas recoñezo entón o propio ollar, os remordementos
[de min contra o meu corpo,

o desprezo do meu corpo:

o abismo entre o eu e o corpo o abismo

do corpo

dende dentro

DESEXO

As quenllas existen porque existe
o desexo dos cisnes fosilizados na pedra
o desexo de abismo na túa carne imposíbel
a beleza asimétrica que os teus beizos negan.

***

56 As flores que medran no substrato-desexo:
O medo das quenllas que devoran os corpos
os lobos que o tacto baleiro incendian.

***

Pregúntasme pola forma que do meu desexo:
Asoballado polas quenllas na túa pel
que rexeita a miña carne que se escapule cisnes esnaquizando:
os meus lindísimos cadáveres de cuarzo.

Poemas de *O pintor cego*

SOFISMA 1

Unha enferruxada bisagra soterrada baixo un monte de entullo
non é certa:
cando o obxecto perde a súa función aspira á beleza.
Contra un mar de mastros carbonizados respiras
para que o aire te atravesese,
mais non é certo.
A bágoa que amara sobre a cinza non invoca tampouco
pois o paxaro tampouco é certo.

SOFISMA 3

Non hai neutralidade nas sereas cando soñan con dragóns,
nin no acorde último que anuncia a obertura.
O oco difire do espazo na súa escala,
e a lingua é pequena,
ansíase canto,
e é derrota.

58

SOFISMA 5

Cando xa foron roubados todos os espellos
cando xa foron queimados todos os teatros
somos bestas famentas nun circo cuxas gaiolas non teñen portas
nin barrotes.

r

O deserto era un aire inmenso sen aroma.
A infancia cheira a humidade
e ao tempo fresco dos grilos.

O anxo non quere pintar o deserto senón a espera;
non quere pintar o pozo senón o frío.

Por iso regueiros de area nos rochedos;
por iso azas de libélula no lago.

Cando neno o pintor cego
alguén cinguiu a súa man
e describiu efixies no aire:
Isto é o nimbo, o arco da vella.
Estes son os cúmulos e cirros.

Soterra pedras entón o anxo na praia
e amosa baleiras
as mans.

É nesta dor
na que se afana.

EXCUSATIO NON PETITA

(Alguén pensa naquilo da contemplación e da beleza/Alguén escribe poemas/
Alguén trata de comunicar/Alguén non sabe que/algún/nestes poemas

Pensa nas ferramentas:/escribe:/todos os meteoros nunha casa sen teito/
Escribe:/unha casa sen teito é áinda unha casa?

Alguén soña unha linguaxe parapeto e atalaia/Alguén soña unha linguaxe
cafurna e azagaia/práa/nunha illa inhabitada

Colle os apeiros/a garlopa/colle as trenchas/De quen son estas mans que
practican a moenda?

60
Alguén nada un mar nada un mar nada/Alguén/Alguén un mar/Alguén un
nada:/Como comunicar esta selva calcinada?

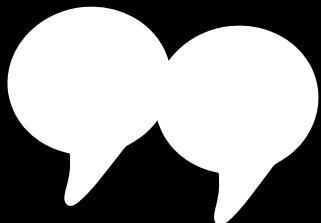
Senta no peirao onde arden os barcos/Senta nos cumios dos montes pelados/
Senta no horizonte frío onde morren os buracos

Alguén fabrica tótems de escuma que ofrece aos porfillados/Alguén planta
flores de plástico en canteiras abandonadas/Alguén nunha lingua inventada,
musita regueifas aos golfiños varados

Acariña os elefantes que acariñan caveiras/Acariña nichos anfibios e de area/
Acariña nichos pálidos/Acariña nais nos seus ollos de tebra

Alguén que chora perante os afogados/Perante unha civilización desfeita/
Perante a fe dos anciáns/e o ganido da foresta

E que escorrega para o centro do seu espazo inextenso)

José Rui Teixeira

Nasceu no Porto, em 1974. Depois de estudos teológicos e filosóficos, doutorou-se em Literatura na Faculdade de Letras da Universidade do Porto.

Dirige a Cátedra Poesia e Transcendência [Sophia de Mello Breyner Andresen] na Universidade Católica Portuguesa. É diretor pedagógico do Colégio Luso-Francês, no Porto. Integra vários centros de investigação e é professor convidados de universidades europeias e sul-americanas. A sua poesia – escrita entre 2003 e 2018 – foi recentemente reunida em *Autópsia* [Porto Editora, 2019].

Cando penso que te fuches,
negra sombra que me asombras,
ó pe dos meus cabezales
tornas facéndome mofa.
Cando maxino que es ida
no mesmo sol te me amostras,
i eres a estrela que brila
i eres o vento que zoa.
Si cantan, es ti que cantas;
si choran, es ti que choras;
i es o marmurio do río
i es a noite i es a aurora.
En todo estás e ti es todo,
pra min i en min mesma moras,
nin me abandonarás nunca,
sombra que sempre me asombras.

Poema escollido
por José Rui Teixeira
para o diálogo.

"Do íntimo!" de
Follas Novas, 1880

Teu é o tempo sinuoso e triste,
tundra que silencia a tarde.
Teu é o tempo que pesa no céu
a luz caída. A chuva, o tempo
côncavo que inclina
a vindima
e traz o outono cansado
ao meu corpo. Teu é o hiato.
Tua a estepe, a gruta, o grito
elétrico. O rastro, o sistro, o resto
da sombra,
do medo. Teu é o rosto, o risco
assimétrico. O bosque
e o norte. A osmose e o tempo
que foge, o fumo.
Teu é o meu nome
soletrado pela morte.

1.

Por esses dias era ainda um sono madrepérola,
uma luz rasante
e no declive da luz,
o declive de outra luz.

Era ainda a mesa posta, a cama
feita, a louça de festa, a manhã
sem vincos.

64

Depois foi o tempo tarde
para ser antes
e nunca mais tive um azul que dissesse
pensadamente matinal
o mundo.
Um azul que assim pensasse a manhã
e amanhecesse desmesurado e sólido.

Dei-lhe a intimidade que tinha
espalhadamente desperdiçada
entre os meus brinquedos.
Terminou assim a infância.

2.

Perdemos aqui um lugar para o silêncio.
Veio a morte e havia ainda palavras
e o dizer obscuro dos augúrios, escorços,
pequenas infâmias.
Olhaste-me com palavras.
E eu pensei que a mecânica do absurdo
cairia como o alfabeto morto
de uma natureza morta:
a tua morte, a minha morte.
Só as palavras sobrevivem
quando perdemos um lugar
para o silêncio.

3.

O que dirá de mim o meu deus,
pergunto, se eu guardar do pobre
apenas a melancolia.

O que dirá de mim se eu pendurar a lira
no bengaleiro em flor deste declínio.

66

Do corpo queres apenas a sua impossibilidade,
disse-me a serpente. Asseverou: deus tem
uma máscara para a nudez do teu rosto.

O que dirá de mim o meu deus, pergunto,
se eu tiver a espessura da fome,
a inclinação antecipada para a queda.

4.

Há dias em que escurece
como se antes
nunca assim
tivesse escurecido.

Não houve mortes nesta praia fluvial
e o verão está a acabar.

Agora é tarde, disseste.

E escavaste dentro do escuro
um escuro mais fundo.

Não houve mortes, repeti.

Os dias sem mortes são inúteis
para quem devolveu
lágrimas ao ânimo e concisão
ao lamento. Agora é tarde.

5.

O inverno, visto de cima,
é como a saudade da infância
quando bate contra a superfície húmida
do espelho. Há tanta morte
aí refletida que não sabes
se é a nudez que lhe exaspera o silêncio
ou se é a fome que lhe configura o sentido
último, certas qualidades sensíveis.

68

Visto de cima, o inverno
é um organismo matinal,
como o frio de certas cores
ou a escassez ocasional
de palavras sólidas.

A superfície irregular do mundo, vista de cima,
nem sempre é como o inverno.
Evito tocar-lhe para não estar sempre a ver
a morte.

6.

Quero habitar o mundo
como uma palavra tua.
Ser como o céu entrecortado
nas frestas dos dias.

Sei que a luz entra pelo lado
da tua presença.

Atravesso o rio
com a água pelas palavras.
Alteio o silêncio
até escutar o seu eco.

7.

Perdemos o barco
nessa tarde.

Setembro ardia
ainda e o outono
tardava.

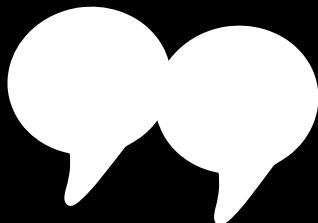
Estávamos muito longe de casa
e não sabíamos.

70

Os cães desciam,
negros, ao que restava
de um açude.

O desgosto
é o declive amarelo
no espelho de água.
Mas tu não vês.

E o outono entardece
no rumor inaudível
de um barco adiado.

Berta Piñán Suárez

É recoñecida como unha das voces fundamentais da literatura moderna asturiana.

En 1985 gañou o premio da Academia de la Llingua Asturiana coa obra *Al abellu les besties*. Entre a súa obra poética salienta tamén *Vida privada* coa que gañou o premio de maior prestixio de poesía en Asturias, o Premio Teodoro Cuesta (1991). Seguíronlle a publicación de *Temporada de pesca* (1998), *Un mes* (2003) e *Noches de incendio* (1985-2002) (2005). En 2010 publicou *La mancadura / El daño*.

Traduciu ó asturiano obras de J. Christopher e Giuseppe Ungaretti e ten varios ensaios como *Notes de sociollingüística asturiana* (1991) ou Alfaya (1989).

Comprometida co feminismo, publicou en 2003 *Tres siglos construyendo la igualdá. ¿Qué ye'l feminisu?* De 2005 a 2011 foi membro do Premio Príncipe de Asturias das Letras.

O 9 de maio de 2008 tomou posesión como membro de número da Academia de la Llingua Asturiana.

Dende o día 21 de xullo de 2019, é conselleira de Cultura, Política Lingüística e Turismo do Principado de Asturias.

Yo no sé lo que busco eternamente
en la tierra, en el aire y en el cielo;
yo no sé lo que busco, pero es algo
que perdí no sé cuándo y que no encuentro,
aun cuando sueñe que invisible habita
en todo cuanto toco y cuanto veo.

72

Felicidad, no he volver a hallarte
en la tierra, en el aire ni en el cielo,
jaun cuando sé que existes
y no eres vano sueño!

Poema escollido
por Berta Piñán
para o diálogo.

De *En las orillas del Sar*, 1884

RUMOR

Yera un rumor al principiu
la muerte,
la tormenta que pasa
de llargu, truena
y nun para,
la pregunta suspendida,
un rumor al principiu,
aquei bater d'esnales
metanes la nueche.

CUMPLEAÑOS

Na parte d'atrás del coche
llevo a les mios dos
fíes
colos cascos de la música
puestos
colos sos días y les sos
nueches inda
ensin cumplir

74

tovía nun pasó aquello
que
un quilómetru más pa en delantre
será '1
presente
nin tábemos esta tarde equí
nin los malvises
taben
cuando atravesábemos
un ratu depués
l'alambrrera

II

la güela dicía que tamos equí
de prestao,
toles güeles lo dicen,
que vamos mui apriesa a nengún
llau,
dígo-yos yo,
pero elles siguen cola so música
n' otra parte

75

La memoria ye un topu
ciegu
y precavíu

III

sentada na terraza
del restaurante
como una enferma abandonada
a la so suerte
lleo
doscientosdosmuertosnafranxadegaza
y les secuencies d'esti día
nel que cumplio años
afláquense
delantre de mí
como solombres
nel desiertu

76

tovía nada que llamentar,
digo,
nada
que yá tenga sucedío,
nada irremediable,
les mios fíes
a salvu
de los escorpiones

IV

la escritura ye una ruta paralela
como esa carretera que sal a la
izquierda y
atraviesa
el monte,
la escritura sutura los
güesos
rotos,
díes como esti,
feríes como esta

77

V

mio padre pasó los ochenta
con una gran mata de pelo negro
y depués too empeoró
hasta 'l final

mio madre mudó de casa
y dexó de facer comida
pa que llevemos los domingos
que ya nun
me presta caciolar tanto
na cocina
díxonos
daquella

VI

yo nunca sentí
la música como ellos,
asina,
poníemos el discu
y cantábemos
o baillábemos,
nunca esta manera suya de tar
fuera

un día estrañu pa cumplir años
un viaxe estrañu

78

VII

en dellos momentos
toes contamos díes,
la mio hermana cuenta
díes,
diz que ye mejor viaxar
na seronda,
l'iviernu ye más pa romper una pierna,
diz ella.

GOCHOS

Rucaben semilles, los brotos del ablanu, raíces, l'arna de les castañares. Hermanos a nós, prisioneros del vuelu ciegu de la historia, fozaben na tierra furiosos, insaciables, comién llombrices, insectos, ratos, topinos muertos, basura, la mierda esparció nes cunetes, los sos propios excrementos. Más tarde, aquella carne suyo afumiaba nel

79

nesa

zona

escura.

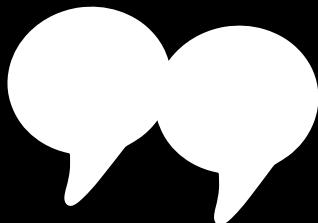
MUSÉU D'HISTORIA NATURAL, NYC

Venimos del gotéu
de la historia,
grieta
fisura
el güesu de mamut,
un tapín llevantáu
hai millones d' años
al pasu
de los dinosaurios,
pliques tectóniques, vísceres,
síguenos un fósil
en cada célula,
una llanada onde l' aire mueve la pación,
inmensidades,
la manada de bisontes, esta cabra
solitaria,
una siñal de fumo detenida
nel azul de la tarde,
el olor del ganao,
la presa devorada.

Venimos d' especies extinguïdes
los sos esqueletos
pela nuestra sangre,
paisaxes entevistos
n' alboreciendo,
seres que nun algamaren
un nome
enantes de desapaicer.

Venimos del argayu
de la historia,
del error,
del cereal,
de la permanencia venimos.
De la permanencia.

Tere Irastortza Garmendia

Zaldibia, 1961. Licencióuse en Filoloxía Hispánica e de 1983 a 1996 traballou na UNED-Bergara. Do 2002 ao 2006 foi presidenta da Asociación de Escritores Bascos EIE. Publicáronse artigos e poemas de Irastortza en varias revistas vascas. En total, Irastortza publicou 14 coleccións de poesía. O seu primeiro foi *Gabeziak* (Haranburu, 1980), e o máis recente é *Munduabetetzenzenuten* (Pamiela, 2015). Tamén publicou tres volumes de ensaios, numerosos artigos, traducións e antoloxías. Gañou dúas veces o Premio da Crítica en éuscaro de Poesía.

Outras publicacións:

- *Glosak. Esana zetorrenaz* (2003, Pamiela).
- *Eta orain badakit* (2011, Pamiela)

Premios (selección):

2004:

Premio da Crítica en éuscaro de Poesía

1980:

Premio da Crítica en éuscaro de Poesía

AMA BAT DARDARAZ, ROSALIAREN ETXERANTZ.

BARRURANTZ: INSTRUKZIOAK

En todo está e ti es todo,
pra min i en min mesma moras;
nin me abandonarás nunca,
sombra que siempre me asombra

Negra sombra. Rosalía de Castro

Hartzazu maskorra eta erabil ezazu eskuan;
begiak itxita, aurrena,
betazelpetik itsasoari so;
kanpoaldetik da lakatz-zakarra
inork har ez dezan erasoan,
barrituk da leun, ertz gabea,
barneratzen dena gozo senti dadin.

Poema creado
por Tere Irastortza
para o diálogo

Hartzazu maskorra, ferekatuz;
ondo daki berak ere zer den
barruan zetorrena galdu izana
eta huts geratzearekin
apurtzea importa ez izatea.

Erabil ezazu maskorra, bi esku artean,
gorputzetik gertu;
ferekatzen duzulakoan ahaztuko duzu
berak laztantzen zaituela
zeure hustu-aldian,
gogorra behar duela maskorra
itsas-maskuluak.

UNHA NAI QUE TREME: Á CASA DE ROSALÍA

AO INTERIOR: INSTRUÇÓNS

En todo está e ti es todo,
pra min i en min mesma moras;
nin me abandonarás nunca,
sombra que sempre me asombras

Negra sombra. Rosalía de Castro

Colle a cuncha e terma dela nas mans;
pecha os ollos durante os primeiros intres,
mirando o mar por baixo das pálpebras;
por fóra ten unha feitura áspera
para defenderse dos ataques;
por dentro é suave, sen arestas,
para que así o sinta aquel que entre.

85

Colle a cuncha, aloumíñaa,
xa sabe ben o que é perder
todo aquilo que teña dentro
e que, unha vez baleira,
non importe a quebra.

Terma desa cuncha entre as dúas mans
preto do corpo;
cando lle fagas caricias esquecerás
que é ela quen acariña
o teu baleiro,
e que precisa dunha cuncha recia
a buguina.

As traducións dos poemas
de Teresa Irastattza son
obra de Isaac Xubín

BIDEKOAZ

Bideez ez nezake besterik esan: *ibiltzeak nekatzen gaituela, baina ibiltzeak bakarrik eraman gaitzakeela noranahi.*

Eta gainera, beste gauza bat: *arrotz sentitzen garela bide evezagunetan.*

Horregatik glosok:

*Zuhaitz oker baten altzoan
harri borobila,
eta harkaitz goroldiotsuaren abaroan
adaxka okerra.*

86

Bidean arrastoak uztea,
itzulera ez gorrotatzearren heinekoa da.
Lehengo artzain eta garraiaketa bideak
ez garamatzate jada inora,
ez bada gauzen senera, hitzez-hitz,
ez bada geure baitara.

*Zuhaitz oker baten altzoan
harri borobila,
eta harkaitz goroldiotsuaren abaroan
adaxka okerra.*

Eta azkenean:

*Errainua aurretik dela doanari bidean doala iruditzen zaio.
Atzetik jarraika denean, bideak daramala.*

DO CAMIÑO

Sobre os camiños só podo dicir isto: camiñar cansa,
pero só camiñar pode conducirnos a outro lugar.

E ademais outra cousa: que nos sentimos estranxeiras
nos camiños descoñecidos.

E por iso estas glosas:

no colo dunha árbore inclinada,
unha pedra redonda,
e ao acocho da pedra con carriza,
unha galla retorta.

Deixar rastros no camiño é como non odiar o regreso.

Os antigos camiños de pastores e portadores
non nos conducen xa a ningures se non é
ao principio das cousas, palabra a palabra,
se non é a nós mesmos.

*No colo dunha árbore inclinada,
unha pedra redonda,
e ao acocho da pedra con carriza,
unha galla retorta.*

87

E finalmente:

*a quen camiña tras a súa sombra parécelle preceder ao camiño.
Cando a sombra o persegue, que o camiño o conduce.*

ETA ORAIN BADAKIT zoriontasunaz bakarrik idazten dugula

88

harrez gerokoan
eta badakit 2+2 zer den
eta badakit ezberdina dela ile motzaz ala ile luzeaz
iturri azpian jarri eta ilea garbitza
ilea busti hutsarekin,
ala sakatsak askatuz garbitza,
eta ile apaindegian zintzurra okertzeko beldurrez
ala buruz behera garbitza burua,
eta negar ezkutuan egitea
ala jaioberriaren inozentziarekin negar egitea.

Eta orain,
2+2 nolabaiteko jakintza dela dakidan arren,
hala ere, orain badakit, ondo dakit, bion artean,
edozein gauza idazten dugula idazten dugula
zoriontasuna dakigulako idazten dugula
eta idazten dugula zoriontasuna.

E AGORA XA O SEI escribimos sobre a felicidade

unha vez que sabemos dela,
e sei o que suman $2+2$,
e sei o diferente que é lavar o cabelo debaixo da billa
co pelo longo e co pelo curto,
ou co pelo mollado,
ou desfacendo os nós mentres o aclaras,
ou na perruquería con medo a torcer o pescozo,
ou lavalo coa cabeza cara abaixo
e chorar ás agochadas
ou coa inocencia dos acabados de nacer.

89

E agora,
malia que saiba dalgún xeito o que suman $2+2$,
a pesar de todo, agora xa o sei, seino ben,
que entre nós as dúas calquera cousa que escribimos, escribimos,
porque sabemos da felicidade escribimos
e escribimos a felicidade.

BERDIN-BERDIN

Berdin-berdin, egin dezagun kontu
bi gehi bi galdetzeko premiarik ez duzula sentitzen,
edota Frantziako hiriburuaz aritzekoa.

Ez duzu esaten eta ez da ez dakizulako,
badakizulako baino.

Berdin-berdin, porru-patata zer den galdetzen badidazu,
ez luke ondo emango
edo emango luke ez hitz-egiteko gogoa duzula
hitz egiteko baino gehiago.
Emango luke beste norabaiteko edo norabaitera
nahi zenukeela.

Berdin-berdin, nik ere ez dut sentitzen
nor naizen edo nor haizen edo nor zaren
esateko eta erantzuteko premiarik,
denetan neu banintz bezala
edota denetan izan ezin banintz bezala neu
bakarrik.

E ASÍ MESMO

E así mesmo, do mesmo xeito, deamos por feito
que non sentes a necesidade de preguntar canto é $2+2$
ou de falar da capital de Francia.

Non o dis, e non porque non o saibas
senón porque o sabes.

E así mesmo, non parecería axeitado
se me preguntas a que chamo eu *allo porros con patacas*,
daría a impresión de que prefires non falar a decir algo,
como se preferises ser doutro lugar
ou liscar a algures.

91

E así mesmo, tampouco eu sinto
a necesidade de dicir, e menos de responder,
sobre quen son, quen es ti, ou sobre que outra es,
como se en todos puidese ser eu
ou como se eu non puidese, neste todo canto poida ser,
soa.

ARANTZAK SORTU DITUZU

I

Arantzak sortu dituzu
lore maitagarritzat izan nauzu eta.
Makurtu zara, lurraldi muin ematera
haize boladak bota nazakeelakoan,
gotortu zara eta zurrundu
jo behar nindutela asmatu orduko.

92

Lehertu arte ibili naizenean
eta denega egin arte lan egin dudanean
eutsi egin didazu.

Maite nauzu, gorputz...
Nola onartuko dut bada
zatar izan zintezkeena?

DÉCHESME ESPIÑAS

I

Déchesme espiñas
por se era a flor que amabas.
Dobraches o lombo até bicar a terra
e, para evitar que o refacho me golpease,
que me derrubase,
fixécheste duro e forte.

93

Termaches do meu peso,
cada vez que camiñei até rebentar,
cada vez que traballei até quebrar.

Ámasme, corpo...
como podo aceptar, daquela,
a posibilidade de non desexarte.

II

Maite nauzu, gorputz...
Nola onartuko dut bada
behar ez zaitudana?

94

Eta orain, aittu,
nekatuta zaude eta atseden hartu nahi duzuna...badakit,
badakit, hotzago eta isilago eta ilunago iruditzen zaizula,
orain, negua.

Aittu... Itxi begiak. Munduak uste du akabatua zaudela.
Aittu...laga, zainduko zaitut nik, bitartean,
atseden hartzen duzun bitartean.

II

Quérote, corpo.
Como podería entón aceptar
o feito de non precisar de ti.

E agora, entédeo,
sei que estás esgotado e que cómpre descansar.
E malia que agora o inverno
parece máis frío, silencioso e escuro,

Escoita... pecha os ollos. O mundo cre que xa estás morto.
Escoita... déitare. Son eu agora quen te coidará,
e mentres, agora, respira a modo, acouga.

IXO: LO-KANTA BAT AMA BATENTZAT

Barru-barrura sartzen haiz
isiltasun zurubietan barrena.
Hotz egiten din neguan
eta eguzkiak argi hotza ematen din.
Pikotxetan jartzen haiz,
kurubilkatzen haiz.

96

Ez dinat deituko,
ez dinat hotsik aterako.

Egizan lo,
hago,
hadi,
adi.

SILENCIO: UNHA CÁNTIGA DE BERCE PARA UNHA NAI

Volves ás túas entrañas
atravesando silencios brandos.
Vai friaxe e a raxeira do sol en inverno
ofrece só unha luz xeadá.
Poste nas puntas dos pés,
e acochas.

97

Non veño chamarte,
non enunciarei.

Déixate caer no sono,
velaí vai,
veña,
vai.

PENSATU

Pensatu eta esan ezinaren arteko espazioa dun idaztea

-beraz-:

hirugarren espazio bat, beharbada,

sodioak okupatu ohi zuen hirugarren espazioa,

medikuak esaten zinanez beste inora iritsi ezinda geratzen diren
botikek hartzen dutena bezalakoa,

existitu ez arren,

98

existitu ez arren

intentzioentzat, desirentzat, gogoarentzat, esperantzarentzat
balekoa,

eta existitu ez arren

orain pentsamenduekin bezala idaztearekin

iritsi egin daiteke hirugarren espaziora

sodioa gorde eta banatzen duen gorputzaren

hirugarren espaziora,

sinestea bera hain nekeza izan arren.

ESCRIBIR

Escribir desfecha un espazo entro o pensado e o indicible
-xa que logo:-
quizais un terceiro espazo,
ese terceiro espazo que seica ocupaba o sodio
e que, polo que comentaba o doutor, existiría
porque algunas medicinas non chegan alí onde é preciso,
e de non existir,

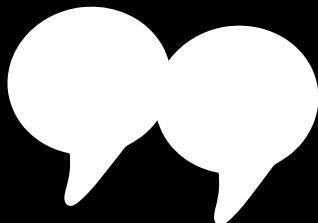
e de non existir
resultaría tamén abondo
para intencións e desexos, para a vontade e a esperanza,

e ao que mesmo sen existir

pódese acceder agora
co pensamento e mais a escritura,
o terceiro espazo do corpo
que absorbe e distribúe o sodio,

malia que resulte increible.

Luz Pichel

Alén (Lalín), 1947. Alterna a súa residencia en Madrid, onde vive desde 1970, con curtas estadías de acougo na súa aldea de Alén, en Galicia. Gusta de fronteiras, exilios, migracións e subalternidades. Por veces, utiliza materiais de reciclaxe, linguas “ruíns”, fonéticas esvaídas. É autora dos libros de poesía *El pájaro mudo* (Ed. La Palma, 1990, I premio “Ciudad de Santa Cruz de la Palma”), *La marca de los potros* (Diputación de Huelva, 2004, XXIV Premio hispanoamericano de poesía “Juan Ramón Jiménez”), *Casa Pechada* (Fundación Caixa Galicia, 2006, XXVI premio esquío de poesía en galego), *El pájaro mudo y otros poemas* (Universidad popular de San Sebastián de los Reyes, 2004). En 2012 publicou *cativa en su lughar/casa pechada* (Col. diminutos salvamentos, ed. Progresela, Madrid). En 2015, *tra(n)shumancias* (Col. eme, ed. La Palma, Madrid). O seu último libro ata o momento é *CO CO CO U* (Ed. La Uña Rota, 2017).

NON CANTAR

(POR FÓRA NON, POR DENTRO)

Non cantes, non chores, non rias, non fales,
Nin entres, nin sallas sin m'o perguntare.
¡Válate San Pedro, con tanto gardarme!

—Ai, Rosiña, véñenche reis con obxectos
de martirio.

a) Caixas de mistos:

Dinelesosreis(andanporaíadicir)queaspoboacións
non dan dormido non se dá con tanta cantaruxad
con tanta cantaruxada de ghrilos (nós véndoas vir).
Un día coas primeiras estrelas dunha noite de aghos
coas primeiras estrelas de aghosto unha noite de
grilos encomendan aos seus subalternos estrelas ma
marchar de viaxe aos aghros de Alén coas primeiras
de aghosto: atacade ghrilos con pas recollede en cai
en caixas de mistos bichiños trompetistas. E (por fór
a) din perdón perdón donos do romanticismo do ver
do verán. Despois arríncanlle ás e patas e turrando
turrando *te quiero a morir te quiero a morir* din: viol
violinistas shakespeareanos: ux ux fóra xa non vos or
tóptero máis fóra a sensualidade pecaminosa da vos
da vosa neghritude territorial comedores de orballo á
ialba como dicía a Safo tratándose de ghrilos.

(cae néboa a farrapos
eirughas roen ghromos de buxo
trasnos furan ribadas)

b) Bauliños

Pechan nenos en bauliños por teren o cante na punta da lingua. Déixanos onda as coles *olha que cois olha que coisa mais linda* un baúl entre as coles bó tanllés augha e alcloques. E perdón perdón din face facendo que choran (por fóra) e por dentro para si ente eles soletrean os reis enredantes: o cantar acab o cantar acabou (que acab non era): ux araleiras mestizos tapaburatos aghrodezana rapasuela corpúsc corpúscula crepuscular ghreghoriana contumaz das ghamíneas congostras valados ghalaxias saltarican saltaricando ghalaxias valados congostras.

(barruñeira, chuvisca.
vense homiños, ou nenos, anicados
detrás do último banco)

c) Frautas ceghas, aghullas e fío:

Unha nena asubía e o pai *en cada esquina un amigo*
para aquietala pobre acomódalle unha frauta nos lab
nos labios para aquietala un pouquiño peero pero
(velaí veñen vindo) os reis polimorfos cósenlle a boc
cóselle a boca á rapaza ao pardal. —E a frauta?—
Ai a frauta! A frauta foxen os reis con ela para o mu
para o museo das cousas e din (por fóra) perdón pe
rdón e din entre eles: ux ux indíxenas de bata de ca
de bata de cadros castaña no peto do mandil desce
ndencia mighrada denighrada de cadeiras lixeiras pa
parindo en palleiras entre ghata e ovella precolomb
inas afumades a casa do pai co fume enxebrista da x
da xesta coa silva a casa do pai coa xesta a palleira
coa gata as ovellas a casa da ancestra co fume da pól
da pól da xibarda da xebra do mar (o caso é bruar).

(borraxada, neboeira, fuscallo.
sentan rapazas detrás da cociña,
encollen a cabeza dentro da gorxa)

d)—E remedio non hai? —Non, *santiña*:

Os pais e mailas coloradiñas nais e as avoas más espelidas pónense a cavilar que se podería para se entender para se entender sen canto as comunidades: se tecer amasar ou largar polo mar se dar golpes co pau peer peeero pero así sen acento *bye bye miss american pie* non hai maneira zoa coma zunido de zon de zoca coma zunido de zon de zoca a zúa ladaíña ou coma a lingua xorda dos ratos no faiado da casa que nin v que nin veciños hai arredor. —E non se lles cae a caza? —Cae cae claro que cae e co tempo esfaragúll esfaragúllanselle os corpos así sen son. Os seus tons londinienses chegan de tralos mares as palabras se semellan parecen velliñas de morrer e inconsciente s retornan ao seu peero pero os reis lévanos a todos lévanos a todos (velalí veñen rindo) para os seus calavoces da xente.

(arroiada, dioivo.
aghóchanse mulleres debaixo
do comedeiro das vacas)

e) fosa ou garrote

E que pasará cando os racializados ghrilos volvan cantar que non hai quen os coute animaliños que cant que cantan encerrados e todo *sólo se vive una vez si te quieren controlar tú dale?* Que pasa se tes que pensar como se di? *se non entendes cando fala un nativo nunha hora vai cambiar radicalmente a túa té a túa técnica.* Pois a vida acabou para os ghriliños morrerían e para a fosa común dos heroes da comarca dos heroes da comarca ou para o garrote coma o Foucellas. As noites do val do Deza quedarían desoladas quedarián desoladísimas sen gaita nin foliada (oooh *la folie douce de los ghrillos*) sen arte canta tristrura nin parte pobres prados famosos como eles foran. E se as mamás tentan adormecer as súas crías con aquela con aqueladiñas frases as súas criaturas e con alboradas e arrolos como adoitaban ea ea é /ea ea é/ ea e

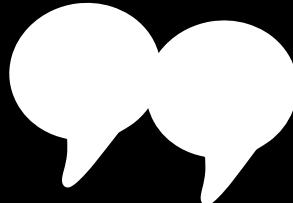
106

ea ea é? Non sei non sabería. E e e tampouco sei o que lle farían os reis ás mamás mellor non saber alg algo moi malísimo seguro mellor non o sabere. Un día ímonos xuntar gordas e fracas e ghrilos e ras lava lavandeiras e sapos pardais paporrubios e rabilonga s pardáis e paporrubios e ras e mozas e vellas e pard e pardais e grilos e sapos e lavandeiras e rabilongas e vellas e mozas e xa verás ti e gordas e fracas santiñ *santiña* más loba ca moito más loba ca santa más lista más muller ca santa. Daquelas que cantan a má a más fera de todas ti miña reina.

(lumarada
ardelmundo!
noite de San Xoan

Índice de poetas

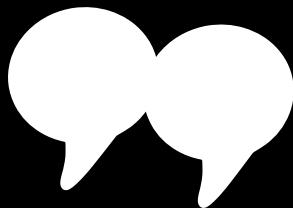

Pax.

Anna Gas Serra	15
Antón Blanco Casás	27
Alba Cid	39
Genaro da Silva Méndez	51
José Rui Teixeira	61
Berta Piñán Suárez	71
Tere Irastortza Garmendia	83
Luz Pichel	101

Algúns textos de Rosalía
de Castro cos que se pode
acompañar a viaxe de
Rosalía en Camiño 2021

Índice

Cantares gallegos

Como chove miudiño 115

Follas Novas

Adiós 119

Na Catredal 120

Ó pazo de A. 123

Padrón...! Padrón...! 124

As Torres de Oeste 126

En las orillas del Sar

Orillas del Sar 128

Santa Escolástica 134

Cantares gallegos (1863)

*Como chove miudiño,
como miudiño chove;
como chove miudiño
pola banda de Laíño,
pola banda de Lestrobe.*

Como a triste branca nube
truba o sol que inquieto alumá,
cal o crube i o descrube,
pasa, torna, volve e sube,
enrisada branca pruma!

Xa, dempois, lonxe espallada
polos aires fuxitivos,
desteñida, sombrisada,
nos espazos desatada,
cae brillando en raios vivos.

Misteriosa regadeira
fino orballo no chan pousa
con feitiña curvadeira,
remollando na ribeira
frol por frol, chousa por chousa.

Semellando leve gasa
que sotil o vento move,
en frotantes ondas pasa
refrescando canto abrasa,
o que o sol ardente crobe.

Como chove miudiño
polas veigas de Campaña!
Cal se enxugan de camiño
os herbales de Laíño!
Como a Ponte en sol se baña!

Para Caldas todo é escuro,
ceo azul lose na Adina,
trasparente, limpo e puro;
da Arretén no monte duro
nube corre pelegrina.

Triste vai, que á terra toca
xa cos pés de branca neve,
xa ca fina fresca boca;
triste vai, que ós ceos invoca
i a bicar o chan se atreve.

Triste vai cando se abate
vaporosa, soia e muda,
cando maina as alas bate
como un corazón que late
ferido por pena ruda.

Tal maxino a sombra triste
de mi maa, soia vagando
nas esferas onde existe;
que ir á groria se resiste,
polos que quixo agardando.

Vexo o Souto en parda sombra
envolvendo o seu ramaxe,
que por bon, do Rei se nombra,
donde fero o vento asombra,
roxo e estala de coraxe.

I o Palacio, serio e grave,
canto en pura luz se baña!
Tal parés pesada nave
que volver ó mar non sabe,
se encallou na fresca braña.

Vexo Valga á beira hermosa
dun camiño todo prata,
casta virxe candorosa,
sentadiña en chan de rosa,
vestidiña de escalrata.

A San Lois vexo brillando
bañado por tintas puras,
sol e sombras amostrando,
en reposo contemprando
montes, augas e verduras.

I a Padrón, ponliña verde,
fada branca ó pé dun río,
froita en frol da que eu quixerde,
lonxe miro que se perde
baixo un manto de resío.

Que inchadiña branca vela
antre os millos corre soa,
misteriosa pura estrela!
Dille o vento en torno dela:
«Palomiña, voa!, voa!»

Faille arrolo a branda ría
cun remanso mormuxante,
que nás da arboleda umbría
baixo un toldo de alegría,
ó calor dun sol amante.

Sol de Italia, sol de amore...!
¿Ti paisax mellor alumas?
¿Ti más rosas, más verdore,
mellor ceu, más soave core
ves do golfo antre as espumas?

Sol de Italia, eu non sospiro
por sentirte ardente raio!
Que outro sol temprado miro;
docemente aquí respiro
nun perene, eterno maio.

Nesta terra tal encanto
se respira... Triste ou probe,
rico ou farto de querbanto,
se encariña nela tanto
quen baixo o seu ceu se crobe!...

Os que son nela nacidos,
os que son dela mimados,
lonxe dela están doridos
porque van de amor feridos
por quen fono amamantados.

Polos fillos a nai tira,
xorda, triste, plañideira,
xeme, chora, e mais sospira,
e non para, hastra que os mira
ben chegar por derradeira.

Probe nai, canto te quero!
Nai tamén, ai!, da nai miña!
O teu chan de amor prefiero,
a canto hai grande ou severo
en toda a terra xuntiña.

¿Como non si ora estou vendeo,
nun paisax de prata e rosas,
canto a vida foi querendo,
cos meus ollos remexendo
memoriñas cariñosas?

Bosques, casa, sepulturas,
campanarios e campanas
con sons vagos de dozuras
que despertan, ai!, ternuras
que en jamáis podrán ser vanas!

Elas fono as que tocaron
cando os meus alí naceron;
elas fono as que choraron,
elas fono as que dobraron
cando os meus avós morreron.

Elas fono as que alegríñas
me chamaban mainamente
nas douradas mañanciñas,
de mi maa cas cantiguiñas
i os biquiños xuntamente.

Inda vexo onde xogaba
cas meniñas que eu quería,
o enxidiño onde folgaba,
os rosales que coidaba
i a fontiña onde bebia.

Vexo a rúa solitaria
que en paz baña un sol sereno,
sin que a trube man contraria,
igual sempre, nunca varia,
veiga llana en campo ameno.

E tamén vexo enloitada
da Arretén a casa nobre,
donde a miña nai foi nada,
cal viudiña abandonada
que cai triste ó pé dun robre.

Alí está, sombra perdida,
vos sin son, corpo sin alma,
amazona mal ferida
que ó sentir que perde a vida
se adormece en xorda calma.

Casa grande lle chamaban
noutro tempo venturoso,
cando os probes a improrabán,
e fartiños se quentaban
ó seu lume cariñoso.

Casa grande, cando un santo
venerable cabaleiro¹
con tranquilo, nobre encanto,
baixo os priegues do seu manto
cobexaba ó perdiouseiro.

Cando os cantos na capilla
da Gran casa resoaban
con fervor e fe sensilla,
rico fruto da semilla
que os varóns santos sembraban.

1. As virtudes verdadeiramente evanxélicas deste cabaleiro, tan amado dos que o conoceron, inspiráronme un libro, que non tardarei en publicalo con o título de Historia de mi abuelo. Nel rindo un tributo de admiración e amor a aquel cuia maior sabiduría consisteu sempre en facer o ben a ollos cerrados e con man cariñosa. (Nota da autora)

Ora todo silensioso
causa alí medo e pavura,
mora esproto temeroso
nos salóns onde o reposo
fixo un niño ca tristura.

Risas, cantos, harmonía,
brandas músicas, contento,
festas, dansas, alegría,
se trocou na triste e fría,
xorda vos do forte vento.

No gran patio as herbas crecen
vigorosas sin coidado,
i as silveiras que frorecen
no seu tempo fruto ofrecen
ós meniños sazonado.

I ante aquel silencio mudo
que a trubar naide alí chega,
antre aquel xa fun! tan rudo,
vese inteiro un nobre escudo
que a desir non son se nega.

Craros timbres mostra ufano
cun soberbo casco airoso...
mais detrás dun son tan vano
vese o probe orgullo humano,
homillado e polvoroso.

Tras da calada visera,
que hai uns ollos feridores
que nos miran, se dixera;
que nons din: todo é quimera
neste mundo de dolores.

Casa grande!, triste casa!,
quen de aquí tan soia miro
parda, escura, triste masa,
casa grande!, pasa, pasa...
Ti xa n'es más que un sospiro.

Meus avós, ai!, xa morreron,
os demais te abandonaron,
os teus lustros pereceron,
i os que millor te quixeron,
tamén de ti se apartaron.

Mes tras mes, pedra tras pedra,
ti te irás desmoronando
ceñida por sintas de hedra,
mentras que outra forte medra,
que así o mundo vai rolando.

Mais que lus, que colorido
nos espazos se dilata!
Luce o sol descolorido
i arco de iris xa nacido
longa sinta se desata.

*Como chove miudiño,
como miudiño chove;
como chove miudiño
pola banda de Laiño,
pola banda de Lestrobe.*

Follas novas (1880)

ADIÓS!

Adiós, montes e prados, igrexas e campanas!
Adiós, Sar e Sarela, cubertos de enramada!
Adiós, Vidán alegre, moíños e hondanadas;
Conxo o do craustro triste i as soedades prácidás;
San Lourenzo o escondido, cal un niño antre as ramas;
Balvís, para min sempre o das fondas lembranzas;
Santo Domingo, en donde canto eu quixen descansa,
vidas da miña vida, anacos das entrañas.
E vós tamén sombrisas paredes solitarias
que me vícheis chorare soia e desventurada,
adiós, sombras queridas; adiós, sombras odiadas;
outra vez os vaivéns da fertuna
pra lonxe me arrastran.

119

Cando volver, se volvo, todo estará onde estaba:
os mesmos montes negros i as mesmas alboradas
do Sar e do Sarela, mirándose nas augas;
os mesmos verdes campos, as mesmas torres pardas,
da catredal severa, ollando as lontananzas.

Mais os que agora deixo, tal coma a fonte mansa
ou no verdor da vida, sin tempestás nin bágoas,
canto, cando eu tornare vítimas da mudanza
terán de présa andado, na senda da desgracia!
I eu..... mais eu nada temo no mundo
que a morte me tarda!

NA CATREDAL

Como algúн día polos corrunchos
do vasto templo,
vellos e vellas, mentras monean,
silban as salves i os padrenuestros
i os arcebispos nos seus sepulcros,
reises e reinas con gran sosego
na paz dos mármores tranquilos dormen
mentras no coro cantan os cregos.
O órgano lanza tristes cramos,
os das campanas responden lexos
i a santa imaxen do Redentore
parés que suda sangre no Huerto.

120

Señor Santísimo, ós teus pés canto
tamén de angustia sudado teño!
Mais se o pecado castigas sempre,
ó que afrixido vai á pedircho
daille remedio.

O sol poniente polas vidreiras
da Soledade lanza serenos
raios que firen descoloridos
da Groria os ánxeles i o Padre Eterno.
Santos e apóstoles, védeos!, parecen
que os labios moven, que falan quedo
os uns cos outros, e aló na altura
do ceu a música vai dar comenso,
pois os groriosos concertadores
tempran risoños os instrumentos.

Estarán vivos? Serán de pedra
aqués sembrantes tan verdadeiros,
aquelas túnicas marabillosas,
aqueles ollos de vida cheos?
Vós que os fixeches de Dios ca axuda
de inmortal nome, Mestre Mateo,
xa que aí quedaches hornildemente
arrodillado, falaime deso;
mais co eses vosos cabelos rizos
Santo dos Croques, calás... i eu rezo.

Aquí está á Groria, mais naquel lado
naquela arcada, negrexo o inferno
cas almas tristes dos condanados,
onde as devoran tódolos demos.
De alí non podo quita-los ollos,
mitá asombrada, mitá con medo,
que aqueles todos se me figuran
os dun delirio, mortaes espeutros.

Como me miran eses calavres
i aqueles deños!
Como me miran facendo moecas
dende as columnas onde os puxeron!
Será mentira, será verdade?
Santos do ceo,
saberán eles que son a mesma
daqueles tempos...?
Pero xa orfa, pero enloitada,
pero insensibre cal eles mesmos...
Como me firen...! Voume, si voume,
que teño medo!

Mais xa nos vidros da grande araña
cai o postreiro
raio tranquilo que o sol da tarde
pousa sereno;
e en cada prancha da araña hermosa
vivos refrexos,
cintileando coma as estrelas,
pintan mil cores no chan caendo
e fan que a tola da fantesía,
soñe milagres, finxa portentos.

Mais de repente veñen as sombras,
todo é negrura, todo é misterio,
adiós alxofres e marabillas...
Tras do Pedroso púxose Febo.

122

Coma pantasmas cruzan as naves
silbando salves e padre nuestros,
vellos e vellas que a Dios lle piden,
el tan só sabe, cales remedios;
que cando o mundo nos deixa é soio
cando buscamos con ansia o ceo.

Ós pés da Virxen da Soledade,
de moitos anos nos conocemos...!,
a oración dixen que antes dicía,
fixen memoria dos meus sacretos,
para mi madre deixei cariños,
para os meus fillos miles de beixos,
polos verdugos do meu espirito
recei... e funme pois tiña medo.

Ó PAZO DA A...

Era ó caer da tarde,
encomenzaba o cántico dos grilos,
xorda a presa ruxía,
brilaban lonxe os lumes fuxitivos.
Ó pe do monte maxestuoso erguíase
na aldea escura o caserón querido,
ca oliva centenaria
de cortinax ó ventanil servindo.
Deserta a escalinata,
soio o paterno niño,
e enriba del caendo misteriosas
coas sombras do crepúsculo as do olvido.

123

Quen ó pasado volve
os ollos compasivos?
Quen se lembra dos mortos
se inda non poden recordarse os vivos?

*Padrón...! Padrón...!
Santa María... Lestrobe...
Adiós! Adiós!*

I

Aquelhas risas sin fin,
aquele brincar sin dolor,
aquella louca alegría,
por que acabou?
Aqueles doces cantares,
aqueellas falas de amor,
aqueellas noites serenas,
Por que non son?
Aquel vibrar sonoro
das cordas da arpa i os sons
da guitarra malencónica,
quen os levou?
Todo é silensio mudo,
soidá, delor,
onde outro tempo a dicha
sola reinou...

124

*Padrón...! Padrón...!
Santa María, Lestrobe...
Adiós! Adiós!*

II

O simiterio da Adina
n'hai duda que é encantador,
cos seus olivos escuros
de vella recordazón;
co seu chan de herbas e frores
lindas cal n'outras dou Dios;
cos seus canónegos vellos
que nel se sentan ó sol;
cos meniños que alí xogan
contentos e rebuldós;
cas lousas brancas que o cruben
e cos húmedos montóns
de terra; onde algunha probe
ó amañecer se enterrou.

Moito te quixen un tempo,
simiterio encantador,
cos teus olivos escuros,
máis vellos que os meus avós,
cos teus cregos venerables,
que se iban sentar ó sol,
mentras cantaban os páxaros
as matutinas cancións,
e co teu osario humilde
que tanto respeto impón
cando da luz que nel arde
ve un de noite o resprandor.
Moito te quixen e quérote,
eso ben o sabe Dios;
mas hoxe, ó pensar en ti,
núbraseme o corazón,
que a terra está removida,
negra e sin frols.

*Padrón...! Padrón...!
Santa María... Lestrobe...
Adiós! Adiós!*

III

Fun un día en busca deles,
palpitante o corazón.

Funos chamando un a un
e ningún me contestou.

Petei nunha i outra porta:
non sentín fala nin voz,
cal nunha tomba baldeira
o meu petar resonou.

Mirei pola pechadura:
que silensio...!, que pavor...!
Vin nomais sombras errantes
que iban e viñan sin son,
cal voan os lixos leves
nun raio do craro sol.

Erguéronseme os cabelos
de estrañeza e de delor.
Nin un soio...!, nin un soio...!
Donde están?, que deles foi?

O triste son da campana
vagoroso a min chegou...
Tocaba a morto por eles...!

*Padrón...! Padrón...!
Santa María... Lestrobe...
Adiós! Adiós!*

AS TORRES DE OESTE

A iaugua corría
polo seu camiño
i eu iba ó pé dela
preto dos Laíños
sin poder cas penas
que moran conmigo.

Con tamaña carga,
para donde eu iba?
A Virxe sabraio,
que eu no o sabía;
mais seica fuxindo
de min mesma iña.

Por antre os herbales,
profunda e sombrisa,
cal unha sarpente
de escamas bruñidas,
brilaba ós meus ollos
dándome cobiza.

Estaba tan soia!
Nin bote, nin lancha,
nin velas, nin remos,
a vista alegraban,
e soia-las veigas
tamén se quedaran.

Qué bonitas eran
noutro tempo as rosas
que naqueles campos
medran e se esfollan!
Mais muchas estonces
se amostraban todas.

I o sol, cal a lúa
en noite de brétema,
brilaba tembrando
por antre as vimbieiras,
tan descolorido
coma a mesma cera.

I ó ferir as ondas
revoltas e oscuras,
víanse no espeso
da negra fondura
as herbas marinas
e longas que a surcan.

De pronto unha i outra
poñéndome medo,
as loitosas cruces
se me apareceron,
que se erguen na orela
cal nun cimiterio.

Meu ben, onde moras?,
perguntei chorando.
Xa que ti morreche,
no mundo, que fago
coma vós, ou torres!,
soia e sin amparo?

Soidás me consomen,
bágoas me alimentan,
sombras me acompañan,
cómeme a tristeza.
Quen pode con tanta
fartura de penas!

I eu non sei que negra
tentazón maldita
me afrixeu o esprito,
me anubrou a vista,
e sorreume como
me o demo sorrira.

Dende a fonda orela
mirei arredore...
A marea viva
petaba nas torres,
orfas antre a líquida
sabán que as envolve.

—Alá vou!, lles dixen.
—Daime morte dose,
auguas onde as penas
para sempre dormen...
Saltei... i a corrente
calada levoume.

.....
.....
.....

Ou Torres de Oeste!
Malas tentadoras,
auguas apromadas
de calma treidora,
cómaros pelados
onde o corvo pousa.

Ou Torres de Oeste!
Tan soias e mudas,
ca vosa atentaches
a miña tristura.
Ningún triste vaia
cabo de vós nunca.

Dos desamparados
tendes o menaxen,
i áinda ó redor voso
non rexorde o aire
coma si temese
de vos despertare.

É das que se apegan
a tristeza vosa,
das que o peito oprimen,
das abrumadoras,
que ó inferno encamiñan
as almas loitasas.

Que se inda estou viva
foi que un mariñeiro
medio morimunda,
por estes cabelos
tróuxome das ondas
ó mundo en que peno.

Non vaiades nunca,
eu volo aconsello,
ás Torres de Oeste
co corazón negro.

En las orillas del Sar (1884)

ORILLAS DEL SAR

I

A través del follaje perenne
que oír deja rumores extraños,
y entre un mar de ondulante verdura,
amorosa mansión de los pájaros,
desde mis ventanas veo
el templo que quise tanto.

128

El templo que tanto quise...,
pues no sé decir ya si le quiero,
que en el rudo vaivén que sin tregua
se agitan mis pensamientos,
dudo si el rencor adusto
vive unido al amor en mi pecho.

II

¡Otra vez!, tras la lucha que rinde
y la incertidumbre amarga
del viajero que errante no sabe
dónde dormirá mañana,
en sus lares primitivos
halla un breve descanso mi alma.

Algo tiene este blando reposo
de sombrío y de halagüeño,
cual lo tiene, en la noche callada,
de un ser amado el recuerdo,
que de negras traiciones y dichas
inmensas, nos habla a un tiempo.

Ya no lloro..., y no obstante, agobiado
y afligido mi espíritu, apenas
de su cárcel estrecha y sombría
osa dejar las tinieblas
para bañarse en las ondas
de luz que el espacio llenan.

Cual si en suelo extranjero me hallase,
tímida y hosca, contemplo
desde lejos los bosques y alturas
y los floridos senderos
donde en cada rincón me aguardaba
la esperanza sonriendo.

129

III

Oigo el toque sonoro que entonces
a mi lecho a llamarme venía
con sus ecos que el alba anunciaban,
mientras, cual dulce caricia,
un rayo de sol dorado
alumbraba mi estancia tranquila.

Puro el aire, la luz sonrosada,
¡qué despertar tan dichoso!
Yo veía entre nubes de incienso,
visiones con alas de oro
que llevaban la veda celeste
de la fe sobre sus ojos...

Ese sol es el mismo, mas ellas
no acuden a mi conjuro;
y a través del espacio y las nubes,
y del agua en los limbos confusos,
y del aire en la azul transparencia,
¡ay!, ya en vano las llamo y las busco.

Blanca y desierta la vía
entre los frondosos setos
y los bosques y arroyos que bordan
sus orillas, con grato misterio
atraerme parece y brindarme
a que siga su línea sin término.

Bajemos, pues, que el camino
antiguo nos saldrá al paso,
aunque triste, escabroso y desierto,
y cual nosotros cambiado,
lleno aún de las blancas fantasmas
que en otro tiempo adoramos.

130

IV

Tras de inútil fatiga, que mis fuerzas agota,
caigo en la senda amiga, donde una fuente brota
siempre serena y pura,
y con mirada incierta busco por la llanura
no sé qué sombra vana o qué esperanza muerta,
no sé qué flor tardía de virginal frescura
que no crece en la vía arenosa y desierta.

De la oscura *Trabanca* tras la espesa arboleda,
gallardamente arranca al pie de la vereda
La Torre y sus contornos cubiertos de follaje,
prestando a la mirada descanso en su ramaje

cuando de la ancha vega por vivo sol bañada
que las pupilas ciega,
atraviesa el espacio, gozosa y deslumbrada.

Como un eco perdido, como un amigo acento
que sueña cariñoso,
el familiar chirrido del carro perezoso
corre en alas del viento y llega hasta mi oído
cual en aquellos días hermosos y brillantes
en que las ansias mías eran quejas amantes,
eran dorados sueños y santas alegrías.

Ruge la *Presa* lejos..., y, de las aves nido,
Fondóns cerca descansa;
la cándida abubilla bebe en el agua mansa
donde un tiempo he creído de la esperanza hermosa
beber el néctar sano, y hoy bebiera anhelosa
las aguas del olvido, que es de la muerte hermano;
donde de los vencejos que vuelan en la altura,
la sombra se refleja;
y en cuya linfa pura blanco el nenúfar brilla
por entre la verdura de la frondosa orilla.

131

V

¡Cuán hermosa es tu vega, oh Padrón, oh Iria Flavia!
Mas el calor, la vida juvenil y la savia
que extraje de tu seno,
como el sediento niño el dulce jugo extrae
del pecho blanco y lleno,
de mi existencia oscura en el torrente amargo
pasaron, cual barrida por la inconstancia ciega,
una visión de armiño, una ilusión querida,
un suspiro de amor.

De tus suaves rumores la acorde consonancia,
ya para el alma yerta tornose bronca y dura
a impulsos del dolor;
secáronse tus flores de virginal fragancia;
perdió su azul tu cielo, el campo su frescura,
el alba su candor.

La nieve de los años, de la tristeza el hielo
constante, al alma niegan toda ilusión amada,
todo dulce consuelo.

Sólo los desengaños preñados de temores,
y de la duda el frío,
avivan los dolores que siente el pecho mío,
y ahondando mi herida,
me destierran del cielo, donde las fuentes brotan
eternas de la vida.

132

VI

¡Oh tierra, antes y ahora, siempre fecunda y bella!
Viendo cuán triste brilla nuestra fatal estrella,
del Sar cabe la orilla,
al acabarme, siento la sed devoradora
y jamás apagada que ahoga el sentimiento,
y el hambre de justicia, que ábate y que anonada
cuando nuestros clamores los arrebata el viento
de tempestad airada.

Ya en vano el tibio rayo de la naciente aurora
tras del *Miranda* altivo,
valles y cumbres dora con su resplandor vivo;
en vano llega mayo de sol y aromas lleno,
con su frente de niño de rosas coronada,
y con su luz serena:
en mi pecho ve juntos el odio y el cariño,
mezcla de gloria y pena,
mi sien por la corona del mártir agobiada
y para siempre frío y agotado mi seno.

VII

Ya que de la esperanza, para la vida mía,
triste y descolorido ha llegado el ocaso,
a mi morada oscura, desmantelada y fría,
tornemos paso a paso,
porque con su alegría no aumente mi amargura
la blanca luz del día.

133

Contenta el negro nido busca el ave agorera;
bien reposa la fiera en el antro escondido,
en su sepulcro el muerto, el triste en el olvido
y mi alma en su desierto.

Santa Escolástica

I

Una tarde de abril, en que la tenue
llovisna triste humedecía en silencio
de las desiertas calles las baldosas,
mientras en los espacios resonaban
las campanas con lentes vibraciones,
dime a marchar, huyendo de mi sombra.

Bochornoso calor que enerva y rinde,
si se cierne en la altura la tormenta,
tornara el aire irrespirable y denso.

134

Y el alma ansiosa y anhelante el pecho
a impulsos del instinto iban buscando
puro aliento en la tierra y en el cielo.

Soplo mortal creyérase que había
dejado el mundo sin piedad desierto,
convirtiendo en sepulcro a Compostela.
Que en la santa ciudad, grave y vetusta,
no hay rumores que turben importunos
la paz ansiada en la apacible siesta.

II

-¡Cementerio de vivos! -murmuraba
yo al cruzar por las plazas silenciosas
que otros días de glorias nos recuerdan.
¿Es verdad que hubo aquí nombres famosos,
guerreros indomables, grandes almas?
¿Dónde hoy su raza varonil alienta?

La airosa puerta de Fonseca, muda,
me mostró sus estatuas y relieves
primorosos, encanto del artista;
y del gran Hospital, la incomparable
obra del genio, ante mis tristes ojos
en el espacio dibujose alta.

Después la catedral, palacio místico
de atrevidas románicas arcadas,
y con su Gloria de bellezas llena,
me pareció al mirarla que quería
sobre mi frente desplomar, ya en ruinas,
de sus torres la mole gigantesca.

Volví entonces el rostro, estremecida,
hacia donde atrevida se destaca
del Cebedeo la celeste imagen,
como el alma del mártir, blanca y bella,
y vencedora en su caballo airoso,
que galopando en triunfo rasga el aire.

Y bajo el arco oscuro, en donde eterno
del oculto torrente el rumor suena,
me deslicé cual corza fugitiva,
siempre andando al azar, con aquel paso
errante del que busca en donde pueda
de sí arrojar el peso de la vida.

Atrás quedaba aquella calle adusta,
camino de los frailes y los muertos,
siempre vacía y misteriosa siempre,
con sus manchas de sombra gigantescas
y sus claros de luz, que hacen más triste
la soledad, y que los ojos hieren.

Y en tanto... la llovezna, como todo
lo manso, terca, sin cesar regaba
campos y plazas, calles y conventos
que iluminaba el sol con rayo oblicuo
a través de los húmedos vapores,
blanquecinos a veces, otras negros.

III

Ciudad extraña, hermosa y fea a un tiempo,
a un tiempo apetecida y detestada,
cuál ser que nos atrae y nos desdeña:
algo hay en ti que apaga el entusiasmo,
y del mundo feliz de los ensueños
a la aridez de la verdad nos lleva.
¡De la verdad! ¡Del asesino honrado
que impasible nos mata y nos entierra!

¡Y yo quería morir! La sin entrañas,
sin conmoverse, me mostrara el negro
y oculto abismo que a mis pies abrieran;
y helándome la sangre, fríamente,
de amor y de esperanza me dejara,
con sólo un golpe, para siempre huérfana.

«¡La gloria es humo! El cielo está tan alto
y tan bajos nosotros, que la tierra
que nos ha dado volverá a absorbernos.
¡Afanarse y luchar, cuando es el hombre
mortal ingrato y nula la victoria!
¿Por qué, aunque haya Dios, vence el infierno?»

Así del dolor víctima, el espíritu
se rebelaba contra cielo y tierra...
mientras mi pie inseguro caminaba;
cuando de par en par vi abierto el templo,
de fieles despoblado, y donde apenas
su resplandor las lámparas lanzaban.

IV

137

Majestad de los templos, mi alma femenina
te siente, como siente las maternas dulzuras,
las inquietudes vagas, las ternuras secretas
y el temor a lo oculto tras de la inmensa altura.

¡Oh, majestad sagrada! En nuestra húmeda tierra
más grande eres y augusta que en donde el sol ardiente
inquieta con sus rayos vivísimos las sombras
que al pie de los altares oran, velan o duermen.

Bajo las anchas bóvedas, mis pasos silenciosos
resonaron con eco armonioso y pausado,
cual resuena en la gruta la gota cristalina
que lenta se desprende sobre el verdoso charco.

Y aun más que los acentos del órgano y la música sagrada, conmovíome aquel silencio místico que llenaba el espacio de indefinidas notas, tan sólo perceptibles al conturbado espíritu.

Del incienso y la cera el acusado aroma que impregnaba la atmósfera que allí se respiraba, no sé por qué, de pronto, despertó en mis sentidos de tiempos más dichosos reminiscencias largas.

Y mi mirada inquieta, cual buscando refugio para el alma, que sola luchaba entre tinieblas, recorrió los altares, esperando que acaso algún rayo celeste brillase al fin en ella.

138

Y... ¡no fue vano empeño ni ilusión engañosa! Suave, tibia, pálida la luz rasgó la bruma y penetró en el templo, cual entre la alegría de súbito en el pecho que las penas anublan.

¡Ya yo no estaba sola! En armonioso grupo, como visión soñada, se dibujó en el aire de un ángel y una santa el contorno divino, que en un nimbo envolvía vago el sol de la tarde.

Aquel candor, aquellos delicados perfiles de celestial belleza, y la inmortal sonrisa que hace entreabrir los labios del dulce mensajero mientras contempla el rostro de la virgen dormida

en el sueño del éxtasis, y en cuya frente casta
se transparenta el fuego del amor puro y santo,
más ardiente y más hondo que todos los amores
que pudo abrigar nunca el corazón humano;

  aquel grupo que deja absorto el pensamiento,
que impresiona el espíritu y asombra la mirada,
me hirió calladamente, como hiere los ojos
cegados por la noche la blanca luz del alba.

  Todo cuanto en mí había de pasión y ternura,
de entusiasmo ferviente y gloriosos empeños,
ante el sueño admirable que realizó el artista,
volviendo a tomar vida, resucitó en mi pecho.

  Sentí otra vez el fuego que ilumina y que crea
los secretos anhelos, los amores sin nombre,
que como al arpa eólica el viento, al alma arranca
sus notas más vibrantes, sus más dulces canciones.

  Y orando y bendiciendo al que es todo hermosura,
se dobló mi rodilla, mi frente se inclinó
ante Él, y conturbada, exclamé de repente:
«¡Hay arte! ¡Hay poesía...! Debe haber cielo. ¡Hay Dios!»

Casa de Rosalía
A Matanza
15917 Padrón
+34 981 811 204

rosalia.gal